

Plan van aanpak asbestdaken

2016-2019

Versie oktober 2017

Inhoud

Samenvatting

1. Asbest in Overijssel
2. Rol van de provincie Overijssel
3. Rol van andere partijen
4. Asbestdakenverwijdering
5. Doelgroepen
6. Strategie en activiteiten van de provincie Overijssel

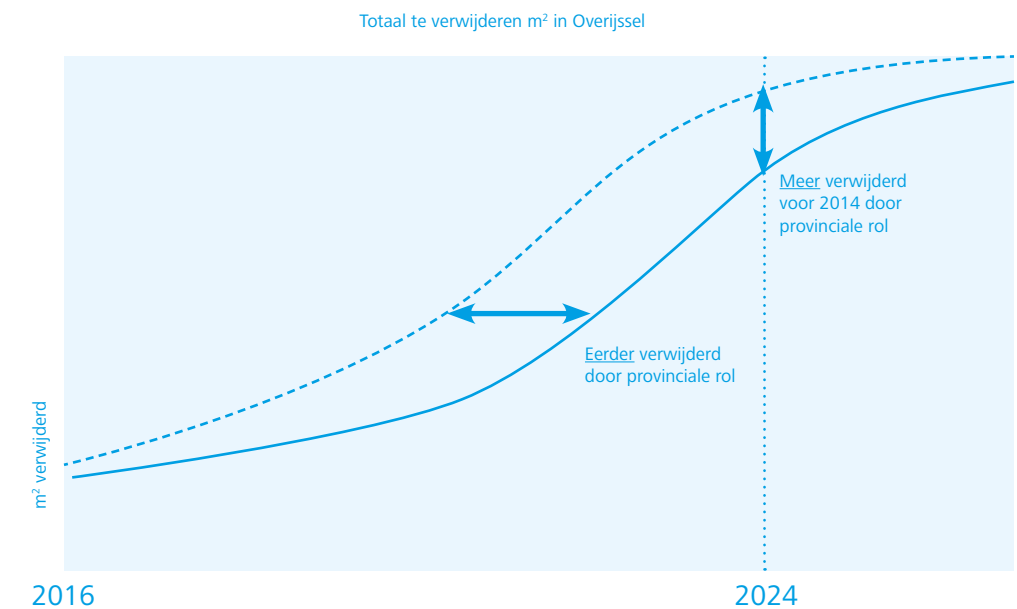
Bijlage: maatregelenoverzicht van alle partijen

Samenvatting

De provincie Overijssel is al sinds het begin van deze eeuw actief bij de aanpak van asbest in bodem en wegen in Goor en omstreken. De afgelopen jaren is daar de problematiek van verwerking van asbestdaken bij gekomen. Ook bij de aanpak daarvan is de provincie Overijssel landelijk initiatiefnemer geweest en vervult ze een koplopersrol. Vanaf 2024 zijn asbestdaken verboden.

De eigenaren van gebouwen met een asbestdak zijn verantwoordelijk voor de verwijdering daarvan. Ook het Rijk (als wetgever en subsidieverstrekker), de gemeenten (als aanjager en handhaver) en marktpartijen (als aanbieders van oplossingen voor dakvervanging) hebben een eigen verantwoordelijkheid voor de aanpak van asbestdaken. Dit Plan van Aanpak bevat de maatregelen die de verantwoordelijken willen nemen en beschrijft welke rol de provincie voorstaat om hen daarbij te faciliteren en welke prioriteiten de provincie daarbij hanteert.

De afgelopen jaren heeft de provincie de verwijdering van asbest van (agrarische) bedrijfsdaken gesubsidieerd. Sinds 1 januari 2016 heeft het Rijk een subsidieregeling ingesteld die hiervoor in de plaats komt. De provincie Overijssel wil zich de komende jaren op andere manieren inzetten om de asbestdakenverwijdering te versnellen, zodat risicovolle situaties eerder worden gesaneerd, meer asbestdaken worden verwijderd en er een betere spreiding van de verwijdering tussen nu en 2024 plaatsvindt.

De provincie wil die rol vervullen door:

1. Regie te voeren op effectieve samenwerking tussen de verantwoordelijke partijen;
2. Het stimuleren en faciliteren van die partijen zodat ze sneller hun aandeel in de aanpak gaan leveren;
3. Waar nodig zelf procesmaatregelen uit te voeren.

Die rol wordt ingevuld met allerlei verschillende activiteiten die bijdragen aan versnelling van de verwijdering van asbestdaken door de pandeigenaren. Bij de keuze van activiteiten van de provincie en de verdeling van daarvoor beschikbare middelen geeft de provincie **voorrang** aan:

- Situaties met een hoog risico, doordat het dak verouderd is, de omgeving van het pand door veel mensen wordt gebruikt of het pand in de bebouwde kom ligt;
- Situaties waarbij het verwijderen van het asbestdak gekoppeld kan worden met andere provinciale doelen, zoals energiebesparing en duurzame energieproductie, versterking van de regionale economie, asbestbodemsanering, kwaliteit van de groene en gebouwde omgeving

		Risico	
		Laag	Hoog
Koppelkansen	laag		
	Hoog		Prioriteit provincie

Daarnaast faciliteert de provincie een aantal processen van anderen, waarbij door een relatief kleine inzet van de provincie een grote versnelling bij de partners mogelijk wordt gemaakt.

Samen met partners onderzoekt de provincie wat de meest effectieve maatregelen voor versnelling van de asbestdakenverwijdering zijn. Op basis van het huidige beeld, recente ervaringen en in aansluiting op de activiteiten van andere partijen wil de provincie Overijssel in deze bestuursperiode (t/m 2019) inzetten op:

- Versnelling van de **bewustwording** bij pandeigenaren door o.a.:
  - Gemeentelijke informatiepunten helpen opbouwen;
  - Doelgroepgerichte acties van andere partijen, gericht op prioritaire situaties, ondersteunen;
  - Zelf conferenties organiseren, nieuwsbrieven uitbrengen, e.d..
- Versnelling van de **beslissing** door pandeigenaren om het asbestdak te verwijderen door o.a.:
  - Mogelijkheden uitwerken voor koppeling tussen de financiering van duurzaamheidsinvesteringen (o.a. zonnepanelen) en asbestverwijdering, ook voor bedrijven, complementair aan commerciële financiering en rijks- en EU-fondsen;
  - Gebiedsgerichte aanpak voor bedrijventerreinen, woonwijken en landelijk gebied ondersteunen.
- Versnelling van de **asbestverwijdering** door o.a.:
  - Stimuleren van ontzorging van pandeigenaren door (Overijsselse) marktpartijen;
  - Bevorderen dat verplichte asbestinventarisaties goedkoper en eenvoudiger worden.
- Versnelling van andere **verwerkingsmethoden** door o.a. innovaties en kennisdeling bij Overijsselse marktpartijen en instellingen stimuleren.

Ter ondersteuning van bovenstaande activiteiten gaat de provincie Overijssel:

- Gegevensverzameling over het vóórkomen en de ouderdom van asbestdaken en monitoring van de voortgang van verwijdering organiseren;
- Lobbyen bij het Rijk en landelijk samenwerken als koploperprovincie in de "Coalition of the willing".

1. Asbest in Overijssel

Eroderende (losse) asbestvezels zijn schadelijk voor de volksgezondheid, het (langdurig) inademen van deze vezels kan leiden tot kanker. De losse asbestvezels ontstaan door het breken, zagen, boren of schuren van asbestplaten, maar ook door blootstelling aan weersinvloeden zoals neerslag en wind (zogenaamde verwerking). Dit is aanleiding geweest voor het Rijk om een asbestdakenverbod per 2024 af te kondigen. Daarnaast vormt asbest een risico in de zin van maatschappelijke kosten in geval van asbestbranden. Overijsselse voorbeelden hiervan zijn Rijssen-Holtten (2006) en Vroomshoop (2008). De branden in Roermond (2014) en Wateringen (2015) kostten de overheid vele miljoenen, maar veroorzaakten ook veel onrust vanwege risico's voor de volksgezondheid, ongemakken en economische schade door het afsluiten van gebieden.

In het hoofdlijnenakkoord 'Overijssel Werkt!' is de ambitie opgenomen "dat Overijssel in 2024 zoveel mogelijk asbestvrij is. De asbestdaken dienen, conform rijksbeleid, in 2024 te zijn verwijderd. Ook voor de andere vormen van asbestgevaar ontwikkelen wij concrete plannen met partners." In nauwe samenwerking met diverse partners wordt deze ambitie in dit Plan van Aanpak vertaald in maatregelen.

De Provincie Overijssel is al sinds het begin van deze eeuw actief bij de aanpak van asbestproblematiek. Dit komt mede door de unieke situatie in Overijssel wat betreft asbestbodemverontreiniging vanuit de Eternit-fabriek in Goor. De afgelopen jaren is daar de problematiek van verwerking van asbestdaken bij gekomen. Ook bij de aanpak daarvan is de provincie Overijssel initiatiefnemer geweest en vervult landelijk een koplopersrol. De provinciale regelingen die in 2016 aflopen komen hieruit voort. De regeling "Asbest eraf, zonnepanelen erop" is gericht op agrarische bedrijfsgebouwen en wordt gezamenlijk met andere provincies uitgevoerd. De regeling "Asbest van het bedrijfsdak" is gericht op bedrijven op bedrijventerreinen. Het aflopen van deze regelingen is mede aanleiding voor heroverweging van de inzet van de provincie Overijssel en dit Plan van Aanpak.

Asbestdaken

De staatssecretaris van Milieu en Infrastructuur heeft een verbod op het hebben van asbestdaken met ingang van 2024 afgekondigd omdat verouderde daken steeds sterker gaan verwerken waardoor losse asbestvezels vrijkomen. Het verwerkingsproces begint

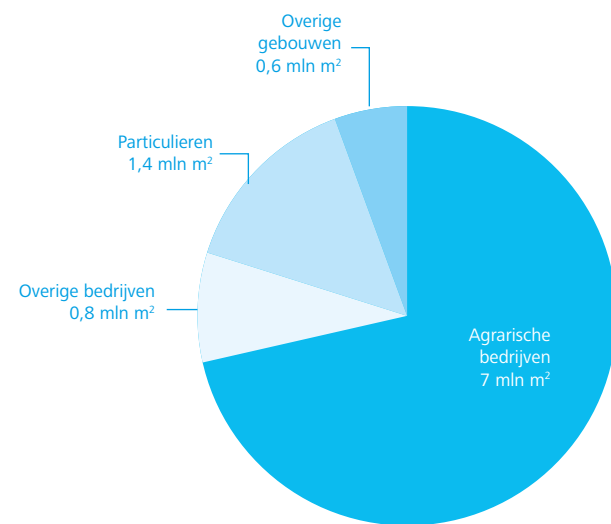
al na 15-20 jaar. Omdat de daken vooral in de periode 1960-1980 zijn toegepast zijn alle daken inmiddels aan het verwerken en komen er steeds meer vezels vrij. Vele daken zijn dan ook aan het eind van hun economische en technische levensduur.

Het recente pamflet "Laten we eindelijk normaal doen over asbest" van professor Helsloot (mei 2016) nuanceert het gevaar van asbest. Gesteld wordt dat, in vergelijking met andere risico's in de samenleving, het gezondheidsrisico van asbest wel mee valt. Wij zijn van mening dat de actuele gezondheidsrisico's sterk afhankelijk zijn van specifieke situaties. Wij richten onze inzet primair op situaties met een hoog risico (met name gebouwen met verouderde daken waar veel jonge mensen komen) en situaties waar ook kansen liggen voor andere provinciale beleidsdoelen. Omdat de verwerking van verouderde asbestdaken de komende jaren verder zal toenemen en daarmee ook de gezondheidsrisico's, stimuleren wij ook de verwijdering van alle andere asbestdaken. Zo zorgen wij ervoor dat de Overijsselse burgers ook in de toekomst kunnen leven in een gezonde en veilige leefomgeving.

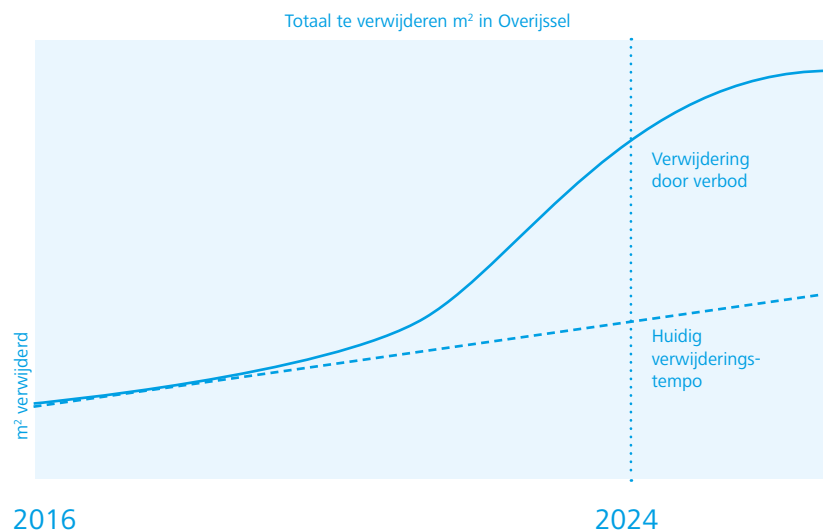
In Overijssel staan de eigenaren van panden met een asbestdak voor de opgave om in totaal bijna 10 miljoen m² te verwijderen en te vervangen door een nieuw dak (of het gebouw te slopen).

In Overijssel ligt nog ca. 7 miljoen m² asbestdak op agrarische bedrijfsgebouwen, waarvan een toenevend deel op vrijkomende agrarische bebouwing. De vervanging van deze daken of sloop van de gebouwen zal ca. € 300 miljoen kosten. Op andere

bedrijfsdaken ligt nog ca. 0,8 miljoen m² en vervanging daarvan kost ca. € 35 miljoen. Naar schatting ligt nog ca. 2 miljoen m² op overige daken (schuren bij particulieren, sport- en verenigingsgebouwen, overige gebouwen). De vervangingskosten daarvan variëren sterk; eigenaren van een klein dak (< 35 m²) mogen dit (onder voorwaarden) zelf verwijderen en afvoeren en betalen dan alleen de eventuele stortkosten.

Op dit moment wordt naar schatting 0,3 miljoen m² asbestdaken per jaar in Overijssel verwijderd. Tot 2024 zal in ruim 7 jaar gemiddeld 1,4 miljoen m² per jaar moeten worden verwijderd om de provincie asbestdakenvrij te krijgen. Dit betekent dat een forse versnelling van de dakenverwijdering nodig is. De maatregelen in dit Plan van Aanpak zijn gericht op die versnelling.

Afbeelding 2: schematische weergave van het huidige verwijderings-tempo en een schatting van het autonome verloop door invoering van het verbod (zonder provinciale bemoeienis).

Koppelingen met andere maatschappelijke opgaven

Er zijn verschillende mogelijkheden om de asbestdakenopgave te koppelen aan andere opgaven. Vervanging van het dak is kosteneffectief te combineren met (verbetering van) de isolatie, het plaatsen van zonnepanelen, renovatie van het pand en de omgeving, of sloop als het pand geen toekomstwaarde heeft (en daarmee kwaliteitsverbetering van de omgeving). Zie ook hoofdstuk 4 en 7.

De provincie Overijssel vervult ook een belangrijke rol bij de sanering van *Asbest in de bodem*. Vanaf 2001 wordt, deels vanuit de rol als bevoegd gezag in het kader van de Wet Bodembescherming en deels vanuit de rol van uitvoerder van het Besluit asbestwegen Wms, gewerkt aan het saneren van asbestbodems en –wegen in Goor en omstreken. De sanering van de wegen is grotendeels voltooid. De sanering van de bodem loopt nog. De resterende asbestbodemsaneringsopgave is geraamd binnen een bandbreedte van € 65 - 146 miljoen. Ook de komende 10-20 jaar zal de aanpak van asbestbodemverontreiniging nog een forse inspanning vergen. Het Rijk financierde en financiert nog steeds grotendeels de asbestbodemsanering. Daarmee is het Rijk ook bepalend voor het tempo van de asbestbodemsanering.

De ambitie is om de komende jaren de asbestbodemsanering verder vorm te geven vanuit een integrale brede asbestaanpak en gericht op de verbetering van de leefomgevingskwaliteit. De programmering van de asbestbodemsanering voor de periode 2016-2022 komt tot stand in nauwe samenwerking met de gemeenten Hof van Twente, Wierden, Hellendoorn, Rijssen-Holtten, Borne en Haaksbergen. Daarbij wordt de combinatie van asbestbodemsanering en asbestdakenverwijdering gestimuleerd. In dit kader wordt samen met de gemeente Hof van Twente gewerkt aan een koppeling van de bodemsanering van tuinen aan het verwijderen van asbestdaken in de wijk Het Gijmink in Goor. Hiermee wordt voorkomen dat de pas gereinigde bodem opnieuw verontreinigd raakt door verwerking, brand of ondeskundige verwijdering van asbestdaken in het gebied. Op deze wijze wordt in één uitvoeringsslag (“wave door de wijk”) een zo “asbestvrij” mogelijke wijk gerealiseerd. Dit beperkt de overlast voor bewoners van de wijk.

De provincie neemt geen specifieke rol bij de aanpak van *in pandig asbest*. In allerlei vormen is asbest verwerkt in gebouwen, merendeels in de jaren 70.

De vorm varieert van vloerbedekking tot dakbeschot en spuitasbest. Veelal wordt dit gesaneerd bij sloop, verbouwing en renovatie, mede omdat het dan toegankelijk wordt voor verwijdering. Deze opgave zal dus nog tientallen jaren voortduren en geleidelijk kleiner worden. In pandig asbest verweert echter nauwelijks en het gezondheidsrisico wordt dus niet autonoom groter. Woningcorporaties, asbestverwijderingsbedrijven en bouw- en sloopbedrijven zijn de belangrijkste partijen bij de aanpak van in pandig asbest. Hiervoor is veel regelgeving opgesteld door het Rijk (ministerie SZW) en het toezicht daarop wordt uitgeoefend door Rijk

en gemeenten/RUD's. Deze regelgeving wordt nog steeds doorontwikkeld op basis van nieuwe wetenschappelijke inzichten in de risico's en gevolgen van blootstelling aan asbest.

Wij verwachten dat een toename van de asbestdakenverwijdering ook zal leiden tot meer verwijdering van in pandig asbest, bijvoorbeeld asbesthoudend dakbeschot. De inzet van de provincie en andere partijen voor de bewustwording bij het publiek van de noodzaak van dakvervanging zal naar verwachting ook bijdragen aan bewustwording van de gevaren van blootstelling aan asbest in het algemeen.

2. Rol van de provincie Overijssel

Formele rol van de provincie

De provincie is als bevoegd gezag voor de Wet Bodembescherming mede verantwoordelijk voor de asbestbodemsanering. Het Rijk en de gemeenten hebben hierin ook een verantwoordelijkheid. De provincie Overijssel neemt die verantwoordelijkheid al vele jaren bij de aanpak van de asbestbodemverontreinigingen in Goor en omgeving.

De provincie heeft geen formele verantwoordelijkheid voor de verwijdering van asbestdaken. De provincie Overijssel is daarmee vrijwel de enige betrokken partij die niets moet maar wel iets wil: bijdragen aan versnelling van de asbestdakenverwijdering in Overijssel. Zie hoofdstuk 3 voor een toelichting op de rol van de andere partijen die betrokken zijn bij de asbestdakenverwijdering.

Kansen voor een rol van de provincie

De provincie Overijssel is historisch betrokken bij asbestproblematiek. De provincie heeft de ambitie om bij te dragen aan een veilige leefomgeving en een provincie die in 2024 zoveel mogelijk asbestvrij is. Wij hebben gekeken naar de kansen die verbonden zijn aan de aanpak van asbest.

1. Een actieve rol van de provincie kan substantieel bijdragen aan een betere spreiding van de asbestdakenverwijdering tussen nu en 2024. Hiermee kan niet alleen de verwijdering van asbest uit onze leefomgeving worden versneld, maar kan ook worden voorkomen dat de pandeigenaren allemaal tegelijk vlak voor 2024 hun dak willen

laten vervangen, met alle nadelen van dien (prijsopdrijving, vertraging, illegale verwijdering, etc.).

2. Door het verbod op asbestdaken per 2024 ontstaat er een (tijdelijke) groeimarkt voor dakvervanging van ca 400 miljoen euro in Overijssel. Door de koploperspositie van Overijssel bij de aanpak van deze dakvervanging kan het Overijsselse bedrijfsleven eerder een beter aanbod in de rest van Nederland en daarbuiten realiseren. Hiermee wordt de concurrentiekracht van het Overijsselse bedrijfsleven versterkt en dit kan worden gekoppeld aan onze inzet vanuit ons economisch beleid.
3. De koppeling tussen de verwijdering van asbestdaken en “in één moeite” verlaging van energiegebruik door dakisolatie en de productie van nieuwe energie door het plaatsen van zonnepanelen op het nieuwe dak, ligt voor de hand. Dit draagt direct bij aan onze doelstellingen voor nieuwe energie en duurzaamheid.
4. De noodzaak om het asbestdak te verwijderen kan bijdragen aan versnelde aanpak van leegkomende gebouwen, vooral in het landelijk gebied, door renovatie, functieverandering en/of sloop. Hiermee wordt een impuls gegeven aan kwaliteitsverbetering van de gebouwde en groene omgeving. Dit kan worden gekoppeld aan onze inzet vanuit ons omgevingsbeleid en ons landbouwbeleid.
5. Aandacht en zorg voor een veilige leefomgeving door een overheid die zelf actief meewerkt kan de constructieve inzet van burgers en ondernemers vergroten.

6. De asbestdakenverwijdering is bij uitstek geschikt voor een invulling van een provinciale rol om de krachten van overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties te bundelen: het Rijk kondigt het verbod af, de gemeenten moeten dat gaan handhaven en de burgers en ondernemers moeten hun asbestdak verwijderen. De provincie kan de noodzakelijke samenwerking tussen deze partijen bevorderen en het voor hen aanzienlijk makkelijker maken om hun verantwoordelijkheid te nemen.

Wat doet de provincie Overijssel

Vanuit onze ambitie en bovenstaande kansen kiest de provincie Overijssel de volgende rol :

1. *Regie voeren* op effectieve samenwerking in Overijssel tussen de partijen die verantwoordelijk zijn voor de asbestdakenverwijdering:
  - Rijk, verantwoordelijk voor wet- en regelgeving en landelijke maatregelen;
  - Gemeenten, te zijner tijd verantwoordelijk voor

- handhaving van het dakenverbod en lokale maatregelen;
  - Pandeigenaren, verantwoordelijk voor verwijdering van de asbestdaken op hun gebouwen;
  - Marktpartijen, verantwoordelijk voor het aanbod van verwijderingsoplossingen.
2. *Stimuleren en faciliteren* van andere partijen zodat zij sneller hun maatregelen gaan uitvoeren en pandeigenaren sneller hun dak gaan vervangen;
  3. Zelf *procesmaatregelen* uitvoeren waardoor koppeling met andere provinciale beleidsdoelen wordt bevorderd.

Wij nemen geen verantwoordelijkheid van andere partijen over en nemen (dus) ook geen verantwoordelijkheid op ons voor de feitelijke asbestdakenverwijdering. Wij zijn en blijven wel verantwoordelijk voor de uitvoering van de asbestbodemsanering voorzover betaald en bepaald door het Rijk.

3. Rol van andere partijen

Overijsselse gemeenten

Gemeenten hebben de plicht om het asbestdakenverbod te handhaven als dat eenmaal in 2024 van kracht is. Bij ernstige verwerking en bijkomende gezondheidsrisico's voor de omgeving kan ook nu al door gemeenten worden gehandhaafd. De handhavingstaak is echter niet de belangrijkste motivatie voor gemeenten om actief te zijn/worden bij de aanpak van asbestdaken. Dat is eerder een toenemende zorg over de gevolgen voor het leefmilieu en zorg over de verspreiding van asbest als gevolg van asbestbrand of stormschade.

De Overijsselse gemeenten waren tot voor kort zeer verschillend betrokken bij de asbestdakenproblematiek. De gemeenten die al langer bij asbest betrokken zijn, zoals Hof van Twente, Rijssen-Holten en Twenterand lopen voorop in hun ambities, en de andere Overijsselse gemeenten worden steeds actiever. Er bestaat inmiddels een periodiek bestuurlijk en ambtelijk overleg met de Overijsselse gemeenten over de versnelling van de asbestdakenverwijdering. Hierin worden de gezamenlijke activiteiten, het beleid en de agendering in landelijke overleggen afgestemd.

De gemeenten zijn in RUD-verband tevens verantwoordelijk voor het toezicht op de asbestverwijdering. Landelijk hebben de RUD's een vakberaad en programmaraad asbest opgericht om bij te dragen aan een gemeenschappelijke aanpak.

Als milieuvergunningverlener zullen gemeenten steeds vaker afwegen of een bedrijf met een asbestdak nog wel aan de veiligheidseisen voldoet, ook voordat het asbestdakenverbod van kracht wordt. Met name voor bedrijven met een (sterk) verweerd asbestdak kan dit leiden tot het intrekken of niet verlengen van de milieuvergunning.

Rijk

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het asbestdakenverbod. Dit moet nog goed worden geregeld (wetswijziging verwacht medio 2017). Recentelijk heeft de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu een actievere aanpak van het Rijk aangekondigd. Er wordt onder meer een programmabureau opgericht dat een landelijk werkplan gaat opstellen. Overijssel is

ambassadeur van versnelling van de asbestdakenverwijdering en ondersteunt in die zin een actieve landelijke aanpak.

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is verantwoordelijk voor de regelgeving met betrekking tot het werken met asbest. Deze regelgeving is bepalend voor de werkwijze bij asbestdakenverwijdering.

De Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid houdt toezicht op de naleving van bovenstaande regels.

Andere provincies

De provincie Overijssel werkt nauw samen met de provincies Limburg, Gelderland en Noord-Brabant bij het ontwikkelen van de aanpak van asbestdaken. Limburg is net als Overijssel koploper en landelijk ambassadeur. Voor alle provincies geldt dat ze niets moeten (geen formele verantwoordelijkheid) en daardoor is de inzet van provincies bij de asbestdakenaanpak heel verschillend. In IPO-verband wordt binnenkort onderzocht of en hoe alle provincies kunnen samenwerken aan het onderwerp asbest.

Bedrijven en branchevertegenwoordigers die zich richten op dakvervangings-, asbestverwijderings- en -verwerking

Asbestonderzoeksbedrijven verrichten onafhankelijk onderzoek naar de aanwezigheid en soort asbest in, op en rond gebouwen en in de bodem.

Asbestsaneringsbedrijven voeren de dakverwijdering uit. Dit is gespecialiseerd werk vanwege de veiligheidsvoorschriften en het gevaar voor de gezondheid van de medewerkers. Er zijn asbestsaneringsbedrijven die alleen asbestverwijdering doen en er zijn sloopbedrijven die ook asbestverwijdering (als onderdeel van het sloopwerk) uitvoeren.

Aannemers in de bouw hebben het grootste belang bij de vervanging van asbestdaken. $\frac{3}{4}$ van de kosten van dakvervangings betreft immers (gemiddeld) het nieuwe dak. In Overijssel is dit een markt van ca. € 300 miljoen de komende 8 jaar. De aannemers zijn nog beperkt actief in deze markt. Er zijn met name mogelijkheden voor ontzorgend aanbod waarbij de aannemer samenwerkt met een gespecialiseerd asbestverwijderingsbedrijf. Groot- en detailhandelsbedrijven kunnen een rol gaan vervullen bij ontzorgende producten voor particulieren met een klein dak, maar ook voor standaard

dakoplossingen voor grotere daken. Deze markt is nog nauwelijks ontwikkeld.

Asbestverwerkingsbedrijven zijn ondernemingen die zich richten op alternatieven voor het storten van verwijderde asbestdaken. Zie ook hoofdstuk 3, fase 4.

Bedrijven en branchevertegenwoordigers die zich richten op advisering van pandeigenaren

Deze groep heeft veel invloed op de bewustwording, informatievoorziening en inzicht in de technische en financiële mogelijkheden voor dakvervangings bij pandeigenaren. Zij zijn daarmee de belangrijkste beïnvloeders van pandeigenaren die een beslissing over dakvervangings moeten nemen. Tot deze groep behoren banken, accountants, bouw- en huisvestingsadviseurs en bedrijfsadviseurs van ketenpartijen (zoals veevoederfabrikanten en zuivelproducenten).

Sommige adviseurs, zoals accountants, hebben de markt voor advisering over asbestdakenvervangings inmiddels ontdekt. Veel bedrijven vinden de dakvervangings "gedoe" en maken graag gebruik van ontzorgende adviseurs.

Verzekeraars hebben ook veel invloed op de bewustwording bij pandeigenaren en hun beslissing om het asbestdak te vervangen. Steeds meer verzekeraars van opstalschade en bedrijfsaansprakelijkheid beperken de dekking van schade door een asbestdak. Dit is met name voor ondernemingen een sterker motief om tot vervangings over te gaan dan een dreigend verbod van de overheid.

Vertegenwoordigers van pandeigenaren

Tot deze groep behoren LTO (agrariërs), Vereniging Eigen Huis (eigenaar-bewoners), Aedes (woningcorporaties), Platform eigenaren asbestwoningen, VNO/NCW en MKB-Nederland. De betrokkenheid van deze vertegenwoordigers verschilt sterk. De samenwerking met deze partijen vraagt derhalve veel maatwerk.

Overleg met partners

De afgelopen maanden is intensief overleg met diverse partners over de effectiviteit en organisatie van (potentiële) maatregelen om de verwijdering van asbestdaken uit Overijssel te versnellen. Met alle Overijsselse gemeenten wordt hierover ambtelijk en bestuurlijk overlegd. De meeste gemeenten zijn inmiddels intensief betrokken bij de aanpak om pandeigenaren te stimuleren om hun dak te vervangen.

Overijssel (en Limburg) neemt deel aan een landelijke “coalition of the willing” voor de versnelling van asbestdakenverwijdering. Deze coalitie is geïnitieerd door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu en hierin zijn vrijwel alle landelijke partijen betrokken. Het Overijssels bedrijfsleven was ruim vertegenwoordigd bij de Overijsselse asbestconferentie in maart. Er is snel toenemende aandacht van de bouwsector voor de dakvervangingsopgave. Globaal is er een markt van € 400 miljoen voor dakvervangingsopgave. Globaal is er een markt van € 400 miljoen voor dakvervangingsopgave. Publieke aandacht voor deze opgave zal zowel aan de vraagzijde als aan de aanbodzijde tot verruiming van de markt leiden. Met bedrijven die betrokken zijn bij nieuwe technieken voor verwijdering en verwerking worden

bilaterale gesprekken gevoerd, door ons alsook door andere overheden. Dat geldt ook voor branchevertegenwoordigers van asbestsanerings- en bouwbedrijven en vertegenwoordigers van pandeigenaren (ondernemersverenigingen, LTO, Platform Eigenaren Asbestwoningen en Vereniging Eigen Huis) en hun adviseurs (banken, verzekeraars, accountants en bedrijfsadviseurs) waarmee de effectiviteit van maatregelen wordt besproken. Tevens wordt met Nordrhein-Westfalen overlegd over grensoverschrijdende samenwerking bij de aanpak van asbest en met de Europese Commissie over financieringsprogramma's.

4. Asbestdakenverwijdering

Bij de verwijdering van asbestdaken kunnen 4 fasen worden onderscheiden. Deze fasen verschillen onderling qua beïnvloedingsmogelijkheden met het oog op versnelling van de totale verwijdering.

Fase 1: Bewustwording

In deze fase worden pandeigenaren zich bewust van het aankomende verbod en de risico's van asbestdaken:

- Toenemende blootstelling, door verwerking van het dak, van:
  - a. De pandgebruikers
  - b. De gebruikers/bewoners in de omgeving van het pand
- Blootstelling door brand of stormschade van gebruikers/bewoners in de omgeving van het pand;
- Waardedaling van het pand vanwege het aankomende verbod;
- Afnemende verzekerbaarheid van de gevolgschade bij brand of storm;
- Na 2024: overtreding van het verbod en mogelijke handhaving door de gemeente.

De bewustwording zal niet alleen plaatsvinden bij de pandeigenaren maar ook bij de gebruikers van de panden, hun sociale netwerk (familie, collega's) en bij de omwonenden van een pand met een asbestdak. Ook kan de bewustwording van (de aanwezigheid van) asbestdaken worden vergroot door hier bij onderzoeken in het kader van asbestbodemsaneringsaanpak aandacht aan te besteden.

Activiteiten en maatregelen in deze fase zijn gericht op (versnelling van) deze bewustwording bij pandeigenaren zodat hun urgentie toeneemt om het dak te vervangen of het gebouw te slopen. Daarnaast zijn maatregelen denkbaar die niet direct op de pandeigenaren en hun adviseurs zijn gericht, maar ook op de (sociale) omgeving daarvan.

Fase 2: Informatieverzameling, afweging en beslissing om te (laten) verwijderen.

In deze fase verzamelen pandeigenaren informatie die ze nodig hebben om een beslissing over dakvervangings (of sloop) te nemen. Ze wegen de voor- en nadelen en nemen uiteindelijk een beslissing. Verschillende (soorten) pandeigenaren doen dit op verschillende manieren en momenten en het beslisproces verloopt ook heel verschillend.

Uit de ervaringen met lopende stimuleringsregelingen en gesprekken met partners komen de volgende voorbeelden.

- Bedrijven met een goede solvabiliteit maken een rationele afweging van de voor- en nadelen voor de continuïteit en winstgevendheid van hun bedrijf. Zij zijn dus vooral gebaat bij (in hun ogen) betrouwbare en daarop afgestemde informatie en professioneel advies.
- Bedrijven met een slechte solvabiliteit of onzekere toekomst zien het asbestdakenverbod vaak als

- bedreiging voor hun bedrijf. Daardoor staan ze (in eerste instantie) niet erg open voor informatie over de verwijderingsmogelijkheden en stellen ze de beslissing uit. Zij zijn vooral gebaat bij ondersteuning bij het overzien van de consequenties en toekomstscenario's voor hun bedrijf, en bij zicht op oplossingen (zoals financieringsmogelijkheden).
- Eigenaar-bewoners laten zich meer leiden door maatschappelijke “normen”, het gemak van een oplossing en de prijs daarvan. Zij zijn vooral gebaat bij breed gedeelde bewustwording (zoals bijvoorbeeld het normbesef bij roken is veranderd), eenvoudige verwijderingsoplossingen en veel concurrentie onder de aanbieders daarvan.
- Woningcorporaties en andere professionele vastgoedbeheerders zorgen veelal zelf voor hun informatievoorziening en plannen de dakverwijdering in hun onderhouds- en investeringsprogramma's.

Er zijn zorgen over de mogelijkheden voor minder draagkrachtige pandeigenaren om de verplichte verwijdering van hun asbestdak te kunnen betalen en (laten) uitvoeren. Die zorg is reëel maar de omvang van het probleem is nog onbekend en naar verwachting kunnen ondersteunende activiteiten van gemeenten, ondernemersverenigingen en bewonersorganisaties en maatwerk van financiers en adviseurs het probleem al aanzienlijk verkleinen. Daarom wordt daarop in eerste instantie ingezet. Mogelijk kan een gecombineerde financiering van duurzaamheidsinvesteringen en asbestverwijdering ook bijdragen aan de betaalbaarheid. We onderzoeken de concrete mogelijkheden hiervoor, waarbij de inzet is zo veel mogelijk de mogelijkheden van de markt te benutten en dan te bepalen of en zo ja welke inzet van de provincie nog nodig is.

In deze fase spelen de beïnvloeders van pandeigenaren een grote rol in de informatievoorziening en afweging.

Bij bedrijven zijn dit:

- Financiële adviseurs (accountants, belastingadviseurs en administratiekantoren)
- Banken, als financier en als financieel adviseur
- Private investeerders en beleggers
- Bedrijfsadviseurs, bijvoorbeeld van veevoederfabrikanten, franchiseketens, MKB-Nederland en VNO-NCW
- Brancheverenigingen
- Huisvestingsadviseurs (aannemers, bouwadviesbureaus, energieadviseurs, architecten)

Bij eigenaar-bewoners zijn dit:

- Familie, vrienden en kennissen
- Sociale media
- Televisieprogramma's (infotainment, opinieprogramma's en consumentenprogramma's)
- Consumentenorganisaties zoals de Vereniging Eigen Huis en de Consumentenbond
- Platform asbestwoning
- (Internetsites van) aannemers en verwijderingsbedrijven

Deze beïnvloeders vormen dus een belangrijke doelgroep voor de activiteiten die gericht zijn op informatievoorziening en versnelling van de beslissing om het asbestdak te (laten) vervangen.

Alle activiteiten en maatregelen die gericht zijn op stimulering, drempelverlaging, verleiding, vereenvoudiging, etcetera hebben betrekking op deze fase.

Fase 3: Verwijdering van het dak.

In deze fase gaat het om de daadwerkelijke verwijdering van het dak. In de asbestregelgeving worden hierin twee groepen onderscheiden:

- A. Asbestdaken kleiner dan 35 m²
- B. Asbestdaken groter dan 35 m²

Ad. A. De meeste daken van particuliere schuurtjes vallen onder groep A. De eigenaren van kleine daken mogen deze zelf verwijderen (tenzij de staat van het dak zo slecht is dat de kans op het vrijkomen van vezels groot is). Zij hoeven dan geen asbestinventarisatie te laten uitvoeren, mogen het asbest zelf verpakken en naar het gemeentelijk afvaldepot brengen. Instructies voor een veilige, handige verwijdering zijn er wel, maar de bekendheid hiervan kan nog sterk verbeterd worden.

Lang niet alle eigenaren van een klein dak kunnen of willen dit zelf verwijderen. Zodra ze daarvoor een bedrijf inhuren gelden dezelfde regels als voor grotere daken.

Ad. B. Voor alle grotere daken en voor bedrijfsmatig verwijderde kleine daken is het wettelijk verplicht om:

1. Een asbestinventarisatie te laten uitvoeren door een onafhankelijk gespecialiseerd bureau
2. Het asbest door een hiervoor gecertificeerd bedrijf te laten verwijderen. Deze verwijdering gebeurt onder zorgvuldig beschermde condities (“maantpakken”).

De gemiddelde kosten van vervanging van de grotere asbestdaken zijn als volgt opgebouwd:

- Dakverwijdering: ca. € 10 /m², waarvan:
  - Asbestinventarisatie € 1
  - Sanering en afvoer € 8
  - Storten € 1
- Nieuw dak: ca. € 30 /m²
- Totale kosten dakvervangings ca. € 40 /m²

De totale kosten kunnen sterk uiteenlopen afhankelijk van de grootte, functie en bouwwijze van het gebouw.

De verwijderingsbedrijven vervullen een cruciale rol in de keten en vormen een belangrijke partner bij het realiseren van versnelling van de dakenverwijdering. De sector is relatief overzichtelijk en omvat de sloopbedrijven met asbestsaneringscapaciteit en de gespecialiseerde asbestsaneringsbedrijven. De werkwijze van deze bedrijven wordt voornamelijk bepaald door de regelgeving vanuit het ministerie van SZW: die schrijft gedetailleerd voor hoe het asbest moet worden verwijderd.

Dit werkt goed voor de betrouwbaarheid van de aanpak en veiligheid van de asbestsaneerders zelf. De strikte regels lijken echter ook een belemmering voor innovaties in de werkwijze. Hierover is al veel discussie geweest in de sector en met de rijksoverheid en de uitkomst daarvan is dat deze regels nodig zijn en blijven voor veilige werkomstandigheden en een gezonde leefomgeving.

Een mogelijke uitzondering hierop is splitsing van de inventarisatieplicht voor alleen een dak en een totaal gebouw. Een verzoek van de provincie om dit te onderzoeken is in behandeling bij het Ministerie van SZW.

Er is nog wel veel vernieuwing mogelijk in verbreding van het aanbod. Het aanbod voor een nieuw dak is nu nog vaak losgekoppeld van de asbestverwijdering, terwijl het bij verwijdering van het dak meestal nodig is om een nieuw/ander dak aan te brengen. Bij toenemende aandacht voor asbestdakenverwijdering zal er op termijn een toenemend aanbod van complete dakvervangingsoplossingen in de markt ontstaan. Daarmee zal ook het aanbod van combinaties met energiebesparing en –opwekking toenemen.

De saneringssector verwacht zelf dat er geen grote capaciteitsproblemen zullen ontstaan bij een sterk

toenemende vraag naar saneringen, ondanks de korte tijd waarin de versnelling moet worden gerealiseerd. Betrokkenen buiten de sector (pandeigenaren, bouwbedrijven en toeleveranciers) zijn hebben hierover meer zorgen. Wij menen dat verbreding van het aanbod nodig is en meer concurrentie om prijsopdrijving te voorkomen.

Activiteiten en maatregelen zullen vooral effectief zijn als die gericht zijn op versnelling van breder, meer en ontzorgend aanbod door marktpartijen, zoals het one-stop-shop-concept en “menukaarten”. En uiteraard door meer concurrentie, zodat ook de kosten van dakverwijdering zo laag mogelijk zijn. Hiervoor is het zinvol als nieuwe/andere partijen toetreden tot de saneringsmarkt, zoals bouwbedrijven, materiaalproducenten en intermediairs.

Voor deze fase is het motto van de Belastingdienst toepasbaar: *“leuker kunnen we het niet maken, wel makkelijker”*.

Fase 4: Verwerking van het asbest.

In de huidige praktijk is er geen andere mogelijkheid dan asbesthoudende materialen en met asbest verontreinigde grond te storten op publieke en private stortplaatsen. Hierbij wordt het materiaal luchtdicht verpakt. Wij vinden het storten van asbest geen duurzame oplossing en niet passend in een circulaire economie.

Het storten van asbesthoudende materialen kost ongeveer € 50/ton. Voor asbestgolfplaten (de meest toegepaste vorm op daken) is dit ongeveer gelijk aan € 0,70/m². Verwerking tot een herbruikbare grondstof zal naar verwachting aanzienlijk duurder uitvallen (tot ca. € 2/m²). Hiervoor zal dus alleen een markt ontstaan als tegelijk een stortverbod of stortprijsverhoging (bijvoorbeeld via hogere stortbelasting) wordt doorgevoerd.

Op dit moment is van twee bedrijven in Nederland publiekelijk bekend dat zij vergevorderde plannen hebben voor het industrieel verwerken van asbesthoudende materialen tot onschadelijke stoffen. De Purified Metal Company ontwikkelt een fabriek om staal terug te winnen uit metalen die met asbest verontreinigd zijn en daarbij de asbestvezels door verhitting onschadelijk te maken. Deze ontwikkeling bevindt zich in de ontwerpfasen; een engineering-ontwerp is onlangs gepresenteerd.

D-Nature ontwikkelt een fabriek om materialen met asbestcement om te zetten in herbruikbare grondstof

met cementachtige eigenschappen. Deze ontwikkeling nadert de uitvoeringsfase: een Milieueffectrapportage wordt voorbereid voor vestiging van deze fabriek op het Regionaal Bedrijventerrein Twente (Almelo). D-Nature hoopt in 2019 operationeel te zijn en is daarmee de enige (potentiële) bekende onderneming die asbestdaken grootschalig zal kunnen gaan verwerken tot herbruikbaar materiaal.

Er zijn meer ondernemingen actief die (andere) verwerkingstechnieken ontwikkelen met de bedoeling om dit commercieel te operationaliseren. Hierover is echter nog niets bekend gemaakt. Er is dus ook niet bekend op welke termijn een bijdrage aan de verwerking van asbestdaken mag worden verwacht.

5. Doelgroepen

Alle partners zijn het erover eens dat een doelgroepgerichte aanpak het meest effectief zal zijn. De volgende doelgroepen kunnen worden onderscheiden.

Doelgroepenonderscheid naar gezondheidsrisico

Vrijkomende vezels van zogenoemde witte asbest zijn zwaarder dan die van van blauwe of bruine asbest. Die laatste zweven meer door de lucht en dat verhoogt de kans op inademing aanzienlijk. De meeste daken zijn van witte asbest. Helaas is van de meeste daken onbekend of witte of andere asbest bevatten. De gevaarlijkste soorten zijn echter na 1977 niet meer toegepast, dus de leeftijd van het dak geeft wel een indicatie.

Jongeren lopen meer risico dan ouderen omdat de gevolgen van asbestbesmetting veelal pas na tientallen jaren optreden in de vorm van longkanker of soortgelijke dodelijke ziekten.

Daken van 25 jaar of ouder verwerken steeds sneller. Ook de staat van onderhoud heeft invloed op de verwerking. Als een dak beschadigd is, bijvoorbeeld door storm of afgevallen boomtakken, komen eerder vezels vrij.

Wij hebben bovenstaand aspecten gewogen met asbestexperts van de Overijsselse GGD-en, gemeenten en adviesbureau Oesterbaai. Hieruit is geconcludeerd

Activiteiten en maatregelen in deze fase zijn gericht op het versnellen van de ontwikkeling van een duurzamer oplossing voor asbestverwerking dan storten op een stortplaats. De provincie kan mogelijk bijdragen aan versnelling van het operationeel beschikbaar komen van (nieuwe) verwerkingstechnieken door innovaties te stimuleren en/of de condities voor markttoetreding te verbeteren. Een tussenstap daarin is tijdelijke opslag in plaats van storten, zodat het asbesthoudende materiaal makkelijker kan worden verwerkt zodra de techniek hiervoor beschikbaar is.

dat de combinatie van dakleeftijd (als indicatie van de verwerking), gebruiksintensiteit en gebruikersgroep vooral bepalend is voor het gezondheidsrisico. In volgorde van hoog naar laag risico:

1. Gebouwen van vóór 1977 die intensief gebruikt worden door jongeren, zoals sport- en verenigingsgebouwen;
2. Gebouwen van na 1977 die intensief gebruikt worden door jongeren;
3. Overige gebouwen

Doelgroepenonderscheid naar risico's op maatschappelijke schade door brand

Uitslaande brand van een gebouw met een asbestdak kan veel schade veroorzaken door verspreiding van stukjes asbest in de omgeving. Voorbeelden daarvan:

- In 2006 veroorzaakte een asbestbrand op een bedrijventerrein in Rijssen ernstige overlast doordat verschillende bedrijven in de omgeving meerdere dagen niet gebruikt konden worden. Dit veroorzaakte meer dan 1 miljoen euro economische schade.
- In 2014 veroorzaakte een asbestbrand in het centrum van Roermond zeer langdurige overlast omdat de asbeststukken wijd in de binnenstad verspreid raakten. Hierdoor moest het centrum lange tijd worden afgesloten met een miljoenen-schade tot gevolg. Zowel in Roermond als een jaar later in Wateringen ontstond door de verspreiding van asbest ook veel onrust onder de bevolking.

Gebouwen met grote daken veroorzaken bij brand eerder en meer schade en overlast dan gebouwen met kleine daken.

In bebouwde gebieden zijn de schade, overlast en eventuele gezondheidsrisico's veel groter dan in het buitengebied.

Hierdoor kan onderscheid worden gemaakt tussen:

1. Gebouwen met een groot asbestdak (bedrijfsgebouwen, sport- en verenigingsgebouwen) in bebouwd gebied
2. Overige gebouwen

Doelgroepenonderscheid naar de wijze van verwijdering

Asbestdaken mogen alleen worden verwijderd door hiervoor opgeleide medewerkers van gecertificeerde verwijderingsbedrijven. Ter bescherming van deze medewerkers gelden hiervoor strenge regels. Dit is nodig omdat deze medewerkers anders veelvuldig kunnen worden blootgesteld aan vrijkomende asbestvezels. Juist door die veelvuldigheid ontstaat een groot risico op gezondheidsschade.

Asbestdaken kleiner dan 35m² komen vrijwel alleen voor op schuurtjes bij woningen. Particuliere eigenaren mogen deze daken onder bepaalde voorwaarden zelf verwijderen en afvoeren. De gedachte daarbij is dat zij dit waarschijnlijk maar eens in hun leven zullen doen en daardoor een aanvaardbaar klein risico op gezondheidsschade lopen.

Op basis van de verwijderingswijze kunnen we dus onderscheid maken tussen:

1. Daken in eigendom van bewoners, kleiner dan 35 m², die door de bewoners zelf kunnen worden verwijderd;
2. Alle overige daken.

Doelgroepenonderscheid naar draagkracht van de pandeigenaar

Uit de ervaringen met subsidieregelingen en gebiedsgerichte aanpak (zoals in Rijssen-Holten op bedrijventerreinen) is gebleken dat de financiële draagkracht van de pandeigenaar zeer bepalend is bij het nemen van de beslissing om zijn asbestdak te vervangen (of het gebouw te slopen).

Daarbij moet als eerste onderscheid worden gemaakt tussen bedrijven en particulieren.

Bij bedrijven behoort het gebouw (en dus ook het asbestdak) tot het ondernemingsvermogen. Met de afkondiging van het asbestdakenverbod per 2024 is in feite een daling van de waarde van het gebouw ingezet; een potentiële koper van het gebouw zal zich immers realiseren dat hij voor 2024 het dak moet vervangen. Deze waardedaling brengt dus ook een daling van het ondernemingsvermogen met zich mee en daarmee vermindert de solvabiliteit van de onderneming. De solvabiliteit bepaalt mede de kredietwaardigheid van een bedrijf en daarmee de bereidheid van financiers (banken en investeerders) om geld aan het bedrijf te lenen. Accountants verwachten dat dit inzicht, en de vertaling daarvan in de jaarrekening, zal leiden tot de wens om snel het asbestdak te vervangen.

De solvabiliteit bepaalt dus de mogelijkheden die bedrijven hebben om de dakvervangende te financieren:

1. Bedrijven die voldoende solvabel zijn kunnen de dakvervangende zelfstandig financieren. Zij zullen dat nog eerder doen als deze investering ook financiële voordelen oplevert, bijvoorbeeld lagere stookkosten door isolatie of energieopwekking met zonnepanelen (zie hieronder), of tijdelijke fiscale voordelen.
2. Bedrijven die niet voldoende solvabel zijn om de dakvervangende zonder meer te financieren zullen op zoek moeten naar die financiële voordelen zodat er een rendabele investering ontstaat en financiering alsnog mogelijk wordt.
3. Bedrijven die daarvoor geen mogelijkheden hebben kunnen op zoek gaan naar een investeerder die bereid is om hun dak te vervangen in ruil voor de opbrengst van zonnepanelen.
4. Bedrijven die onvoldoende solvabel zijn en geen mogelijkheden hebben om kosten te besparen met isolatie (bijvoorbeeld omdat er niet gestookt wordt) en geen geschikt dak voor zonnepanelen hebben zijn aangewezen op een vangnet in de privésfeer, verkoop van het gebouw c.q. de grond of faillissement. Dit laatste dient uiteraard zoveel mogelijk voorkomen te worden.

Door een basissubsidie voor de dakverwijdering, fiscale voordelen van de investering en financieringsmogelijkheden zoals een duurzaamheidslening komen bedrijven minder snel in een hogere categorie terecht.

Particulieren met een klein asbestdak kunnen hun dak zelf verwijderen, of met hulp van kennissen (niet-professionals).

In gemeenten waar kosteloos het asbest kan worden afgegeven hoeven zij dus vrijwel geen kosten te maken. Draagkracht is voor deze groep dus nauwelijks onderscheidend.

Particulieren met een groter asbestdak of die hun dak alleen door een professional willen laten verwijderen zullen aanzienlijk hogere kosten moeten maken. Alleen het verwijderen kost € 10-15 /m² (afhankelijk van de grootte), totale dakvervangende kost gemiddeld € 40 /m². Zeker in het landelijk gebied zijn er nog relatief veel particulieren met een groter asbest schuurdak. Voor deze groep is de financiële draagkracht dus van grote invloed op de beslissing om het dak te verwijderen. Bij particulieren speelt het ontbreken van organisatie mogelijkheden vaak ook een beperkende rol. Waar bedrijven adviseurs inhuren zijn de kosten daarvan voor particulieren relatief (te) hoog. Zij zijn daardoor extra gebaat bij ontzorging.

Wij verwachten dat particulieren met voldoende vermogen of financieringsruimte om het dak te vervangen dit ook voor 2024 zullen doen. Zij zullen vooral gevoelig zijn voor maatregelen waardoor dakvervangende goedkoper en makkelijker wordt. Particulieren die ook voor de goedkoopste manier van dakvervangende onvoldoende vermogen of financieringsruimte hebben zijn afhankelijk van externe financiering die toegankelijk is voor minder draagkrachtigen. Bij deze groep zijn ook de risico's van illegale verwijdering en afvoer (dumping) en brandstichting relatief hoog.

Ervaringen met de praktijk van dakvervangende-beslissingen door pandeigenaren

Op dit moment zijn er nog twee provinciale regelingen in uitvoering voor de stimulering van de verwijdering van asbestdaken.

De regeling "Asbest eraf, zonnepanelen erop" is gericht op agrarische bedrijfsgebouwen en wordt gezamenlijk met andere provincies uitgevoerd. Het is een subsidieregeling waarbij € 4,50/m² wordt vergoed mits tegelijk ook een minimum aantal zonnepanelen wordt geplaatst op het nieuwe dak. De regeling "Asbest van het bedrijfsdak" is gericht op bedrijven op bedrijventerreinen. Dit is een combinatie van een subsidieregeling (€ 3/m²) en het aanbod van "dakscans" ter ondersteuning van snellere beslissing over dakvervangende door ondernemers. Beide regelingen lopen in 2016 af.

In bovenstaande regelingen is veel ervaring opgedaan met diverse ondersteuningsvormen en samenwerking

met verschillende marktpartijen. Met name de ervaringen met de dakscans hebben veel inzicht gegeven in de overwegingen van pandeigenaren bij het nemen van een beslissing over dakvervangende (of sloop).

De belangrijkste overwegingen van bedrijven bij een beslissing over dakvervangende zijn:

- Continuïteit van de bedrijfsvoering: hoe minder overlast hoe beter
  - Mogelijkheid om dakvervangende te combineren met energiebesparing of energieopwekking
  - Gemak van het organiseren van de dakvervangende; zij geven het liefst opdracht aan één partij die ze vertrouwen en alles regelt
  - Voor ca. 1/3 van de bedrijven: financiering is een drempel, maar meestal overkomelijk
- Daarnaast is gebleken dat veel bedrijven de netto kosten van dakvervangende aanvankelijk hoger schatten dan ze uiteindelijk blijken te zijn.

De ervaringen met beide regelingen hebben laten zien dat de subsidie vooral benut wordt door bedrijven met voldoende financiële draagkracht en dat de bedrijven die het (heel) moeilijk hebben aan de huidige subsidies niet voldoende hebben om tot vervangende over te gaan.

Prioritaire doelgroepen voor provinciale versnellingsmaatregelen

Op basis van hierboven onderscheiden doelgroepen en opgedane ervaringen hebben wij voor de provinciale activiteiten de volgende prioritaire doelgroepen gekozen:

- A. Eigenaren van panden met een bovengemiddeld risico op gezondheidsschade en/of maatschappelijke schade door de ligging van het pand, (intensief) gebruik en/of de staat van het dak. Onder deze groep vallen de meeste gebouwen met een publieksfunctie in de bebouwde kom, zoals sportaccommodaties en verenigingsgebouwen. Deze gebouwen moeten snel aangepakt worden om de risico's te verminderen. Daarnaast vallen onder deze groep de oudere bedrijfsgebouwen in de bebouwde kom, zoals op oudere bedrijfsterreinen en verspreide bedrijfspanden. Deze gebouwen vormen, mede door hun leeftijd, een verhoogd risico voor maatschappelijke schade door brand.
- B. Financieel gezonde bedrijven en particulieren. Dit is een grote groep waar binnen enkele jaren een aanzienlijke versnelling van de dakvervangende kan worden bereikt door bewustwording,

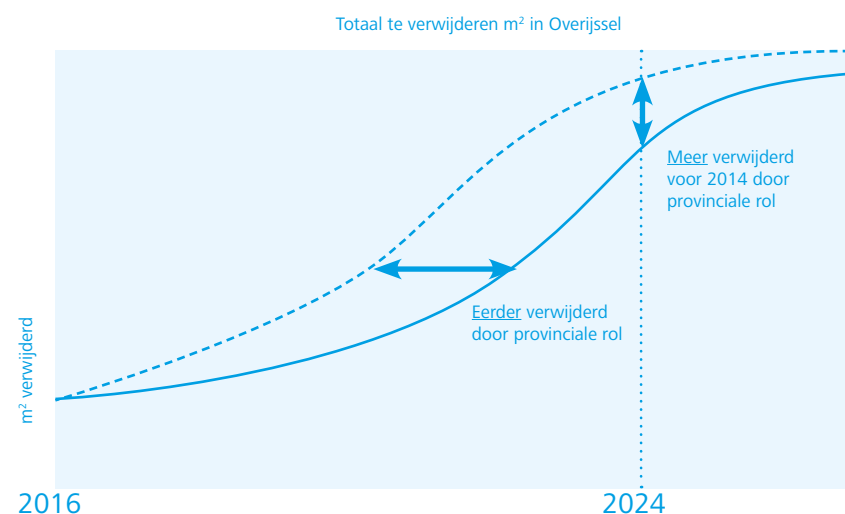

informatievoorziening, een collectieve aanpak en verbreding van het aanbod aan vervangingsoplossingen. Bij deze groep richten we ons op het benutten van koppelkansen met andere provinciale doelen.

- C. Pandeigenaren met geringe financiële draagkracht. De maatregelen die effectief zijn voor groep B zullen voor deze groep onvoldoende zijn. Velen zullen hun dak niet voor 2024 verwijderen, waardoor gezondheidsrisico's gaan toenemen. Om dit te voorkomen, is waarschijnlijk een intensievere benadering van deze doelgroep met creatieve

oplossingen nodig. Provinciale maatregelen zijn erop gericht dat ook in deze groep dakvervangings plaatsvindt vóór 2024. In deze groep zitten relatief veel stoppende of voormalige agrarisch ondernemers en andere particulieren in het landelijk gebied.

De asbestdakenverwijdering kan worden versneld door doelgroep B eerder te laten beslissen en doelgroep C méér voor 2024 te laten beslissen om hun asbestdak te verwijderen. Zie onderstaande afbeelding.

6. Strategie en activiteiten van de provincie

Waardevolle inzichten in 2017

In 2017 is het programma tot enkele aanvullende waardevolle inzichten gekomen ten opzichte van het plan van aanpak 2016, die de te volgen versnellingsstrategie in sterke mate bepalen.

- Om versnelling teweeg te brengen in de verwijdering van asbestdaken, dient de vraag naar dakverwijdering en het gewenste aanbod daarvoor uit de markt op het juiste moment bij elkaar te komen. Bewustwording (fase 1) wordt daarbij gezien als onderdeel van de stimulering van de vraag naar asbestdakverwijdering. Daarmee is de timing van het samenkomen van de activiteiten in fases 2 (beslissen) en 3 (verwijderen) minstens zo belangrijk als de activiteiten zelf. Evaluatie van de resultaten van het eind 2016 afgeronde proces 'asbest van het bedrijfsdak' (stimuleren vraag, onvoldoende passend aanbod) en de in de Achterhoek uitgevoerde pilot rondom de 'Asbestrein' in 2016/2017 (passend aanbod, nog onvoldoende urgentie bij pandeigenaren) en de andere activiteiten die we reeds hebben uitgevoerd laten dit zien.
- Voor de eerste fase van bewustwording is een in 'asbest van het bedrijfsdak' opgedaan inzicht belangrijk. Wanneer gemeente, provincie of Rijk zeer actief communiceert richting pandeigenaren over de noodzaak van asbestdakverwijdering, des te meer de pandeigenaar geneigd is de beslissing om het dak aan te pakken uit te stellen. Een veel gehoorde reactie is: 'wanneer de overheid dit zo belangrijk vindt, komt er ongetwijfeld meer subsidie de komende jaren. Ik stel mijn beslissing tot dakvervangings nog even uit'.
- Gezien de grote opgave aan asbestdaken, is in het plan van aanpak aangegeven dat de verwijdering van asbestdaken een continue proces zal zijn tot na 2024 (gemeentelijke handhaving van het verbod). In al die jaren blijven gemeenten, marktpartijen en beïnvloeders¹ een belangrijke rol spelen. Het hoofddoel van het programma blijft versnelling in de aanpak van verwijdering van asbestdaken. Continuering van de versnelling is ook na afronding van het provinciale asbestdakenprogramma nog noodzakelijk.

Inzet van de provincie Overijssel

Op basis van bovengenoemde inzichten, is de inzet van het programma asbestdaken aangescherpt.

- Voor veel pandeigenaren is het verwijderen of vervangen van het asbestdak een flinke kostenpost. Vanuit het programma asbestdaken is gekeken welke mogelijkheden er in de huidige markt en binnen het huidige beleid zijn om deze kosten te verlagen en/of om deze gefinancierd te krijgen. Daarbij zijn enkele nieuwe mogelijkheden ontdekt die hier substantieel aan kunnen bijdragen. De provincie deelt actief deze kennis en blijft onderzoek uitvoeren naar meer financiële mogelijkheden.
- We helpen andere partijen, beïnvloeders zoals accountants en erfbetreders, om met een passende en pakkende boodschap de pandeigenaar met een asbestdak te benaderen. Op de provinciale website zijn toolboxes beschikbaar die het deze partijen zo gemakkelijk mogelijk maken om over dit onderwerp te communiceren. Een toolbox bevat bijvoorbeeld standaardteksten voor websites en folders, rekenvoorbeelden, vrij te gebruiken filmpjes, etc.
- Het programma zet er op in dat eind 2019 (afloop programma), alle benodigde partijen voor versnelling over de noodzakelijke kennis, informatie en strategie beschikken om zelfstandig tot 2024 vraag en aanbod rondom asbestdakverwijdering en vervanging bij elkaar te blijven brengen.

Gedurende de looptijd van het programma ondersteunt de provincie deze partijen de noodzakelijke kennis, informatie en strategie te ontwikkelen. Tijdens en na afronding van het programma is deze kennis nog digitaal beschikbaar voor iedereen via zogenaamde toolboxes op de provinciale website.

Activiteiten van de provincie Overijssel

De activiteiten uit het plan van aanpak 2016 en de inzichten uit 2017, leiden tot de volgende activiteiten voor tot afronding van het programma eind 2019.

¹ Marktpartijen met invloed op de pandeigenaar, zoals accountants, banken, verzekeraars, agrarisch erfbetreders, etc.

De belangrijkste activiteiten voor de provincie Overijssel zijn:

Activiteiten voor versnelling in Fase 1 (bewustwording)

Doel: beschikbaar stellen van kennis en informatie voor alle betrokken partijen, zodat zij zelfstandig tot en met 2024 vraag en aanbod bij elkaar blijven brengen. Vooral gericht op pandeigenaren, en marktpartijen in de asbestsanering-, bouw- en verduurzamingssector.

Activiteit	Resultaat eind 2019	Tussenresultaat eind 2018
Gemeenten ondersteunen bij het opstellen van een plan van aanpak asbestdaken, incl. communicatiestrategie (en communicatieplan om vraag een aanbod bij elkaar te brengen).	Voor alle gemeenten is een (online) toolbox beschikbaar om zelfstandig en plan van aanpak vorm te geven en te actualiseren. Tenminste 15 gemeenten hebben een plan van aanpak.	Toolbox beschikbaar op basis van ervaringen van reeds actieve gemeenten op dit thema. Beschikbaar via provinciale website. Via diverse kanalen is de asbestdakenopgave onder de aandacht gebracht bij gemeenten, bijv. coalitieakkoorden.
Informatiepunten bij gemeenten helpen opbouwen, passend bij de strategie uit gemeentelijke plan van aanpak.	Tenminste 15 gemeenten hebben minimaal een basisinformatiepunt (actuele website).	Toolbox ontwikkeld met informatie voor gemeenten op basis van ervaringen van 5 actieve gemeenten.
Koppeling gemeenten en aanbod vanuit coalities.	Gemeenten en coalities (en waar mogelijk andere marktpartijen) werken samen aan de asbestdakenopgave door het bij elkaar brengen van vraag en aanbod.	Gemeenten zijn bekend met aanbod coalities (<i>zie verwijdering</i>) en waar mogelijk wordt dit meegenomen in de communicatie
Beïnvloeders voorzien van relevante informatie rondom financiering en fiscaliteit asbestdakverwijdering, betrekken bij gemeentelijke communicatieplannen en bekendheid coalities (<i>zie verwijdering</i>) vergroten.	Alle beïnvloeders hebben de mogelijkheid middels de toolbox om de klant met asbestdak van maatwerkadvies te voorzien om dakverwijdering/verwijdering te bekostigen.	Toolbox gereed en beschikbaar via provinciale website. Belangrijkste provinciale accountants, banken, erfbetreiders e.d. zijn betrokken bij de communicatie door minstens 5 gemeenten.
Beschikbaar stellen van financiële, fiscale en marketing/communicatie informatie aan marktpartijen die hen helpt om pandeigenaren effectiever te benaderen met een breed palet aan financieringsmogelijkheden voor dakverwijdering/verwijdering.	Beschikbare toolbox met informatie voor: <ul style="list-style-type: none"> • bekostiging dakverwijdering • kostenverlaging dakverwijdering • kostenverlaging sloop • stappenplan strategische bedrijfsbeëindiging en verwijdering asbestdak • doelgroepenanalyse asbestdakbezitters. 	Ontwikkelen toolbox voor marktpartijen en beschikbaar stellen via provinciale website, op basis van input uit de markt. Onderzoek naar kostenverlaging sloop panden met asbestdak en strategisch stappenplan voor bedrijfsbeëindiging (gelet op asbestdakverwijdering) Overijsselse asbestconferentie nieuwe stijl is georganiseerd Pilotonderzoek 100 erven Hof van Twente afgerond.

Belangrijkste verandering ten opzichte van plan van aanpak 2016.

- In plaats van direct in te zetten op het opbouwen van gemeentelijke informatiepunten, heeft het programma in 2017 eerst ingezet op het ondersteunen van gemeenten bij het opstellen van een plan van aanpak asbestdaken.

Voor de provinciale activiteiten gericht op fase 1 is een budget geraamd van ca. € 0,8 miljoen tot en met 2019.

Activiteiten voor versnelling in Fase 2 (beslissen)

Doel: stimuleren de van de vraag naar asbestdakverwijdering door het versnellen van de beslissing van de pandeigenaar om het asbestdak te verwijderen/vervangen. Dit door inzicht te verschaffen in de mogelijkheden die er zijn voor bijvoorbeeld bekostiging, geclusterde aanpak in de directe omgeving, etc.

Activiteit	Resultaat eind 2019	Tussenresultaat eind 2018
Vergroten beschikbaarheid RO beleidsinstrumenten als rood- voor-rood en schuur- voor-schuurregelingen.	De helft van alle Overijsselse gemeenten stelt deze regelingen (of vergelijkbare regelingen) beschikbaar aan haar inwoners voor asbestdaksanering.	In reguliere ambtelijke en bestuurlijke overlegmomenten worden de mogelijkheden die dit type regeling biedt voor bekostiging dakverwijdering onder de aandacht gebracht.
Vergroten inzicht in bestaande mogelijkheden voor bekostiging asbestdakverwijdering/verwijdering voor marktpartijen, gemeenten en beïnvloeders.	Het programma biedt tenminste drie financiële strategieën voor een zo voordelig mogelijke asbestdakverwijdering/verwijdering: een voor doorgaande bedrijven, een voor stoppende bedrijven en een voor particulieren met een dak groter dan 35m ² .	Onderzoek gereed naar kostenverlaging sloop panden met asbestdak en strategisch stappenplan voor bedrijfsbeëindiging (gelet op asbestdakverwijdering). Koppelen coalities met Energiefonds Overijssel voor leningfaciliteit rondom nieuwe duurzaam dak.
Gemeenten en/of ondernemersverenigingen ondersteunen bij de aanpak per bedrijventerrein; eerste 10 terreinen krijgen extra ondersteuning.	In 2019 is met steun van de provincie op alle bedrijventerreinen met veel asbestdaken een gezamenlijke aanpak geïnitieerd.	Eerste 10 terreinen zijn in 2018 in uitvoering.
Gemeenten en/of bewoners in het landelijk gebied ondersteunen bij een gezamenlijke aanpak; eerste 10 initiatieven krijgen extra ondersteuning.	In 2019 lopen in alle Overijsselse regio's initiatieven voor een gezamenlijke aanpak.	Eerste 10 initiatieven zijn in 2018 in uitvoering.
Gemeenten en/of bewoners in woonwijken ondersteunen bij een gezamenlijke aanpak; eerste 10 initiatieven krijgen extra ondersteuning.	In 2019 lopen in alle Overijsselse regio's initiatieven voor een gezamenlijke aanpak.	Eerste 10 initiatieven zijn in 2018 in uitvoering.

Belangrijkste verandering ten opzichte van plan van aanpak 2016:

- Bij pandeigenaren zelf en vertegenwoordigende organisaties van pandeigenaren, bleek een grote behoefte te bestaan aan een beter inzicht in de mogelijkheden voor bekostiging van de asbestdakverwijdering. Vooral ook de mogelijkheden om de investeringskosten te verlagen en slim te sparen, in plaats van financieringsarrangementen. In 2017 is hieraan gewerkt.

Voor de provinciale activiteiten gericht op fase 2 is een budget geraamd van ca. € 2 miljoen tot en met 2019.

Activiteiten voor versnelling in Fase 3 (verwijdering)

Doel: het stimuleren van een aanbod dat de pandeigenaar ontzorgt in 'asbestdak er af, nieuwe (duurzaam) dak er op (desgewenst)'.

Activiteit	Resultaat eind 2019	Tussenresultaat eind 2018
Koppelen bestaande twee coalities met totaalaanbod en financieringsmogelijkheid (voor pandeigenaren) aan gemeenten en beïnvloeders.	Coalities organiseren zelfstandig vraag en aanbod. Waar mogelijk met gemeenten en beïnvloeders.	Alle gemeenten en grootste beïnvloeders zijn bekend met aanbod en mogelijkheden van de coalities.
Ontwikkeling 3e coalitie met totaalaanbod en financieringsmogelijkheid (voor pandeigenaren) zodat alle Overijsselse regio's gedekt zijn en lokale bedrijven de kans hebben gekregen zich aan te sluiten.	Drie samenwerkingsverbanden richten zich zelfstandig op de markt van asbestdakverwijdering/vervangning.	3e coalitie staat en is klaar om de markt te betreden. Dit is ook bekend bij gemeenten en beïnvloeders.
Ondersteunen bij uitbouwen concept LTO noord voor aanbod met leningfaciliteit asbestdakverwijdering en verduurzaming agrarisch vastgoed.	Alle LTO leden in Overijssel met een asbestdak hebben de mogelijkheid gehad gebruik te maken van dit aanbod.	Concept LTO noord is gereed en wordt aan de leden aangeboden.
Uitrol winnend idee prijsvraag asbestschuurtjes (Maak Overijssel asbestdakenvrij).	Winnaar richt zich zelfstandig op de particuliere markt voor asbestdaken kleiner dan 35m ² .	Winnaar introduceren bij gemeenten en beïnvloeders. Uiteindelijk is de winnaar in 3 wijken/gebieden actief.
Kostenverlaging en vereenvoudiging van asbestinventarisaties bevorderen.	De kosten van asbestinventarisaties worden verlaagd; rijksregels voor asbestinventarisaties worden vereenvoudigd.	Onderzoek afgerond naar mogelijkheden voor kostenverlaging.
Koppeling tussen bodemsanering en dakenverwijdering organiseren.	In tenminste 3 gebieden deze koppeling opgestart.	In tenminste 2 gebieden deze koppeling uitgevoerd.

Belangrijkste verandering ten opzichte van plan van aanpak 2016.

- Stimuleren aanbod one-stop-shop-oplossingen is opgeschaald naar het organiseren van coalities van bedrijven met een dergelijk aanbod. Uit analyse 'asbest van het bedrijfsdak' bleek dat voor een effectievere inzet van asbestsaneerders een partij als regionale regisseur dient op te treden. Met de vorming van de coalities is dit gelukt.

Voor de provinciale activiteiten gericht op fase 3 is een budget geraamd van ca. € 0,8 miljoen tot en met 2019.

Activiteiten voor versnelling in Fase 4 (verwerking)

Doel: veilige verwerking asbestplaten.

Activiteit	Resultaat eind 2019	Tussenresultaat eind 2018
Methoden voor duurzame verwerking door Overijsselse bedrijven stimuleren.	Inzicht welke verwerkingsmethode het meest geschikt is voor grootschalige verwerking van asbest(platen), met de minste nadelen.	Deelname Interreg project met o.a. Vlaanderen waarin meest effectieve methode wordt onderzocht, aangevuld met een beleidsstrategie om de meest effectieve methode in praktijk te brengen.

Belangrijkste verandering ten opzichte van plan van aanpak 2016.

- In de markt zijn diverse potentieel interessante verwerkingstechnieken beschikbaar. Echter zijn deze alleen nog kleinschalig in laboratoriumomgevingen getest. Opschaling naar grote volumes is complex en kostbaar. Zodoende lijkt dit vooralsnog een te groot investeringsrisico te zijn voor de markt. Alleen voor thermische verbranding is een concreet verzoek ingediend (D-nature), maar is door de initiatiefnemer in 2017 on hold gezet. Onderzoek naar de meest kansrijke initiatieven en de meest effectieve wijze om dit op te schalen tot grootschalige verwerking bleek wenselijk. Om internationale kennis omtrent dit onderwerp te bundelen, wordt een Interreg project opgezet.

Voor de provinciale activiteiten gericht op fase 4 is een budget geraamd van ca. € 0,3 miljoen tot en met 2019.

Ondersteunende activiteiten

Doel: vergroten effectiviteit programma

Activiteit	Resultaat eind 2019	Tussenresultaat eind 2018
Gegevensverzameling over het vóórkomen asbestdaken samen met gemeenten opbouwen en monitoring van de voortgang van verwijdering.	Geactualiseerde inventarisatiekaart is beschikbaar voor gemeenten en gemeentelijke handhavers zijn betrokken bij actualisatie.	Inventarisatiekaart is gepubliceerd middels een communicatieplan en gedeeld met gemeenten.
Gemeenten ondersteunen bij het ontwikkelen van een handhavingsstrategie na 2024.	Alle Overijsselse gemeenten zijn bekend met dit format voor een handhavingsstrategie 2024.	In de toolbox gemeenten zit een format hiervoor, gebaseerd op verkenning met de actieve gemeenten.
Lobby bij en samenwerking met het Rijk en landelijke partners.	Min. SZW en Ascert werken aan aanpassing regelgeving.	Duidelijkheid over mogelijkheden herziening 'hijskraanverbod' en groei aantal asbestsaneerders.

Belangrijkste verandering ten opzichte van plan van aanpak 2016.

- In 2017 bleek meer tijd dan verwacht nodig voor het inventariseren van de aanwezigheid van asbestdaken. Dit doordat er een grote verscheidenheid aan inventarisatietechnieken beschikbaar is in de markt, maar de effectiviteit daarvan is niet op voorhand aan te geven. Om te komen tot een opdracht voor de meest effectieve inventarisatie (meest nauwkeurig) is samengewerkt met de provincies Gelderland, Drenthe, Limburg en Utrecht.

Voor de provinciale ondersteunende activiteiten is een budget geraamd van ca. € 0,4 miljoen tot en met 2019.

Risico's en aandachtspunten

Risico	Benadering
Onduidelijkheid bij pandeigenaar waar hij aan toe is doordat informatie via verschillende kanalen tot hem komt.	Provinciale website biedt uniform communicatiemateriaal dat voor iedereen vrij te gebruiken is en altijd correct en actueel is. Gemeenten en beïnvloeders worden regelmatig op de website geattendeerd. In 2019 check of update communicatiemateriaal wenselijk is.
Geen blijvende inzet van gemeenten en beïnvloeders tot 2024.	Koppelen beïnvloeders aan opgezette coalities van marktpartijen, die hen nodig hebben als ingang naar potentiële klanten. Actualisatie van inventarisatiekaart houdt opgave per gemeente actueel.
Timing bij elkaar komen vraag en aanbod minder relevant dan verwacht.	Groep pandeigenaren monitoren in hun proces om tot definitieve beslissing te komen na deelname aan informatiebijeenkomst gemeenten.
Kan de saneringsmarkt echt grote volumes in een afgebakende periode aan?	Monitoring uitvoering coalities Lobby bij Rijk herziening regelgeving.

Aandachtspunt	Benadering
Het ontbreekt nog aan een duidelijke strategie voor gemeenten voor het bij elkaar brengen van vraag en aanbod na ronde met informatiebijeenkomsten.	Het monitoren van het succes van deze bijeenkomsten in 2018 als start voor proces van pandeigenaar tot definitief ja op dakverwijdering. Op basis van deze monitoring eind 2018 bijsturen.
Realisme inschatting percentage dekkinggraad bekostigingsmogelijkheden.	Monitoren hoe vaak de mogelijkheden in de praktijk toegepast worden (bijv. door de coalities) en waar knelpunten rondom financiering (blijven) zitten bij pandeigenaren.

Bijlage: Maatregelenoverzicht van alle partijen

In tabel A is een overzicht opgenomen van de maatregelen waarmee verschillende partijen op dit moment actief zijn, als idee, in voorbereiding of al in uitvoering en of de provincie daarbij een trekkende of ondersteunende rol wil vervullen.

Maatregelen versnelling asbestdakenverwijdering	Activiteiten	Trekkende partij	In samenwerking met	Doelgroepen* (pandeigenaren)	Stand van zaken juni 2016**	Opmerkingen	Activiteiten provincie Overijssel ■ trekkend ■ meewerkend
Fase 1: bewustwording							
1.1	Verbod duidelijk regelen	Wijziging WvB en Amvb	Rijk		Alle	U	-
1.2	Basiscommunicatie	Publieksvoorlichting over het verbod en mogelijke oplossingen	Rijk	Milieu Centraal	Alle	V	-
1.3	Samenhang organiseren tussen landelijke, regionale en lokale publieks-communicatie	Gemeentelijke Informatiepunten opzetten (zo mogelijk in combinatie met bestaande energieloketten)	Gemeenten	Provincie	Alle	I	Begeleiding bij de opzet, draaiboek ontwikkelen, informatietoevering organiseren.
		Overijsselse Asbestconferenties	Provincie	div. partners	Alle	U	Jaarlijkse conferentie organiseren.
		Nieuwsbrieven/platform over voortgang asbestaanpak Overijssel	Provincie	div. partners	Alle	I	Presentaties, publiciteit van goede voorbeelden, doelgroepspecifieke informatie verspreiden
		Deskundigheidsbevordering RUD's	Provincie	RUD's, gemeenten	Alle	V	Training asbestherkenning, risicobeoordeling en handhaafbaarheid
1.4	Bewustwording prioritaire doelgroepen	Regie op aanpak maatschappelijk vastgoed	Gemeenten	Provincie	MV	I	Gemeenten stimuleren, voorbeeld ontwikkelen, expertise beschikbaar stellen
		"Pak je dak": bewustwording bij plattelandsjongeren	AJK/PJO	Provincie	DBL, NDBL, VAB	V	Begeleiding en (co)financiering
		Andere initiatieven	Div.	Provincie	div.	I	p.m.
1.5	Stimuleren en faciliteren van (groepen) adviseurs en dienstverleners van bedrijven	Organiseren van kennisdeling over asbestdakenaanpak binnen brancheverenigingen van adviseurs	Provincie	(Vertegenwoordigers van) accountants, administratiekantoren, huisvestingsadviseurs, financiers	DBH/L	I, V	Workshops en expertmeetings organiseren, bijdragen aan bijeenkomsten en nieuwsbrieven
1.6	Preventief toezicht	Objectbezoek van toezichthouders met voorlichting en verwijzing	Gemeenten	Provincie, RUD's	Alle, m.u.v. P<35	I	Informatieoverdracht over vóórkomen asbestdaken, ondersteuning kennisoverdracht
1.7	Handhaving vóór 2024	Handhaving van ernstig verweerde daken op grond van WW	Gemeenten	Provincie, RUD's	Alle	I	Ixdem
Fase 2: Informatie, beslissen							
2.1	Basissubsidie per m ²	Subsidieregeling tot 2024	Rijk		Alle	U,I	Looptijd en budget zijn nu nog beperkt
2.2	Aanpak per bedrijventerrein	Collectieve aanpak per bedrijventerrein	Ondernemersverenigingen,	Gemeenten Provincie	DBH/NDBH	V	Tot nu toe nog beperkt maar wel succesvol toegepast
2.3	Aanpak per woonwijk	Aanpak door woningcorporaties en "meeliftende" eigenaarsbewoners	Woning-corporaties NMO	Gemeenten, Provincie	WC, P<35	I	Sommige corporaties overwegen dit nu; andere nog niet
		"Mijn straat is asbestvrij"; ondersteuning bij buurtgewijze aanpak particulieren		Provincie, gemeenten, aanbieders van dakoplossingen	P<35	V	Begeleiding, co-financiering
2.4	Clusteraanpak landelijk gebied	Peer-to-peer aanpak in combinatie met collectieve aanbesteding	Gemeenten	Provincie, adviesbureaus	P>35L, DBL, NDBL, VAB	V	Begeleiding, co-financiering

Maatregelen versnelling asbestdakenverwijdering	Activiteiten	Trekkende partij	In samenwerking met	Doelgroepen* (pandeigenaren)	Stand van zaken juni 2016**	Opmerkingen	Activiteiten provincie Overijssel ■ trekkend ■ meewerkend
2.5 Slimme financieringen	Online tool voor pandeigenaren om onafhankelijke informatie over dakoplossingen en financieringsmogelijkheden te bieden	Provincie	Bouwend NL, Pioneering, banken	Alle	I		Ontwikkeling online tool, samen met marktpartijen
	Kennisdeling over financieringsaspecten voor bedrijven	Provincie	Banken, KvK, accountants, andere adviseurs	DBH/L, NDBH/L, MV	V		Expertmeetings organiseren
	Commerciële financieringsoplossingen voor niet-draagkrachtigen (daklease e.d.)	Private partijen	Provincie, Banken, Bouwend NL,	NDBH, NDBL, VAB, P>35H/L,	V		Workshops, community-of-practice, prijsvraag mede organiseren
2.6 Koppeling aan duurzaamheid en nieuwe energie	Financieringsmogelijkheden gekoppeld aan duurzaamheidsinvesteringen	Provincie	NEF, banken	P<35, P>35H/L	U,V	Mogelijkheden voor bedrijven wordt onderzocht	Samen met partners mogelijkheden onderzoeken en arrangementen ontwikkelen
2.7 Koppeling kwaliteitsverbetering gebouwde en groene omgeving	Vereenvoudiging van herbouwmogelijkheden landelijk gebied	Gemeenten	Provincie	VAB	V		Bijeenkomsten faciliteren, kennisdeling organiseren
2.8 Koppeling aan provinciaal vastgoed	Verzamelen informatie over asbest in /op tijdelijk vastgoedbezit	Provincie	n.v.t.	Voornameijk VAB	U		Inventarisaties laten uitvoeren, interne richtlijn opstellen
	Regelen asbestverwijdering bij/na sloop/herbestemming/verkoop	Provincie	n.v.t.	Voornameijk VAB	U		
Fase 3: Verwijderen							
3.1 Verlichting verplichte asbestinventarisatie	Kostenverlaging en vereenvoudiging door collectieve inkoop Inzet mensen met afstand tot arbeidsmarkt	Provincie	VEH, PEA, gemeenten	P<35, P>35H/L	I		Onderzoeken en zo mogelijk organiseren van collectieve inkoop
		Asbestonderzoeksbureaus	Provincie	Alle	I		Samen met bureaus onderzoeken en zo mogelijk organiseren van inzet van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt
3.2 Aanbod one-stop-shop-oplossingen vergroten	Bevordering van aanbod van marktpartijen voor volledig ontzorgende dakoplossingen	Aanbieders dakoplossingen	Provincie, Bouwend NL, verwijderaars, financiers, notarissen	DBH/L	V		Workshops, presentaties, prijsvraag faciliteren, best practices verspreiden
3.3 Aanbod van oplossingen voor particulieren vergroten	Stimuleren van verbreding en verruiming van het aanbod van hulpmiddelen voor particulieren	Provincie	Doe-het-zelf-winkels	P<35			Workshops, presentaties, prijsvraag organiseren, best practices verspreiden
3.4 Koppeling aan asbestbodemsanering	Pilot Hof van Twente (Gijmink B): gecombineerde uitvoering van bodemsanering en dakvervanging	Gemeente	Provincie	P<35	V	Na succes mogelijk voortzetting in andere wijken met asbest-bodemverontreiniging	Begeleiding en co-financiering
3.5 Koppeling aan innovatie: ontwikkeling snellere verwijderingstechnieken	Regionale marktpartijen uitdagen en faciliteren om snellere methoden voor asbestdakenverwijdering te ontwikkelen	Provincie	Div. partners	Alle	V	Combinatie met stimulering regionale werkgelegenheid	Workshops, community-of-practice, symposium, prijsvraag organiseren

Maatregelen versnelling asbestdakenverwijdering	Activiteiten	Trekkende partij	In samenwerking met	Doelgroepen* (pandeigenaren)	Stand van zaken juni 2016**	Opmerkingen	Activiteiten provincie Overijssel ■ trekkend ■ meewerkend
Fase 4: Verwerking							
4.1 Koppeling aan innovatie: ontwikkeling nieuwe verwerkingsmethoden	Marktpartijen uitdagen om sneller nieuwe verwerkingstechnieken toepasbaar te maken	Provincie	Rijk, TNO, div. partners	Alle	V	Combinatie met ontwikkeling regionale economie	Innovatieve combinatie-aanpak "tweesnijdend mes", workshops, onderzoek
4.2 Belemmeringen voor toetreding nieuwe verwerkingsmethoden wegnemen	Storttarieven en stortverbod bespreekbaar maken en afstemming tussen overheden en bedrijven organiseren	Provincie	Rijk, gemeenten, stortlocatiebeheerders, verwijderaars, verwerkers	Alle	I		Rondetafelgesprek(ken), onderzoek, mini-symposium
4.3 Mogelijkheden voor tijdelijke opslag verbeteren	Stimuleren veilige en efficiënte opslag om tempoverschil tussen verwijdering en verwerking te overbruggen	Provincie	Gemeenten, verwijderaars	Alle	I		Onderzoek van mogelijkheden, nut en noodzaak
Algemeen ondersteunend							
5.1 Inventarisatie vóórkomen asbestdaken en monitoring van de voortgang van verwijdering	Gegevensverzamelingen bundelen	Provincie	Gemeenten	nvt	U		GIS-basis voor gegevensverzameling ontwikkelen, koppeling met landelijke registratie maken voor monitoring voortgang
	Ontbrekende gegevensverzamelingen opbouwen	Provincie	Gemeenten	nvt	V		Samen met gemeenten ontbrekende gegevens opsporen en verzamelen
5.2 Lobby bij het Rijk	Langs meerdere kanalen bevorderen dat het Rijk: <ul style="list-style-type: none"> • Het verbod goed regelt; • De basissubsidie zeker stelt tot 2024; • Landelijke publieksvoorlichting z.s.m. realiseert • De asbestinventarisatie-regels vereenvoudigt voor daken; • Belastingvoordelen voor asbestverwijdering realiseert 	Provincie	Gemeenten, andere provincies, brancheverenigingen	nvt	U		Deelname aan landelijk samenwerkingsverband, samenwerking met andere provincies, provincielobbyisten
5.3 Onderzoek mogelijkheden gebundelde aanbesteding	Onderzoeken hoe de provincie middels gebundelde/collectieve aanbesteding kan bijdragen aan versnelling	Provincie	Adviesbureaus	Nvt	U		Expertmeetings organiseren
5.4 Onderzoek risico's dakafspoeling	Duidelijkheid verkrijgen over wijze waarop toplaagstrook onder asbestdaken zonder dakgoot kan worden meegenomen bij asbest dakenverwijdering.	Rijk	Provincies, adviesbureaus	Nvt	V		Zonodig meewerken aan onderzoek
5.5 Landelijke aanpak met programmabureau	Opbouw landelijk programmabureau (wordt voorbereid)	Rijk	Div. partners	Alle	V	Overijssel participeert als ambassadeur	Meewerken aan opbouw programmabureau

*Doelgroepen:

- P<35: Particulieren (eigenaar-bewoners) met een asbestdak kleiner dan 35m²
- P>35H: Particulieren (eigenaar-bewoners) met een asbestdak groter dan 35m² in gebieden met een hoog verspreidingsrisico (steden/kernen)
- P>35L: Idem in gebieden met een laag verspreidingsrisico (buiten steden/kernen)
- WC: woningcorporaties
- DBH: Draagkrachtige bedrijven (agrarisch en niet-agrarisch) in gebieden met een hoog verspreidingsrisico (steden/kernen)
- DBL: Draagkrachtige bedrijven (agrarisch en niet-agrarisch) in gebieden met een laag verspreidingsrisico (gebied buiten steden/kernen)
- NDBH: Niet-draagkrachtige bedrijven: die de investering voor dakvervangning of sloop niet kunnen betalen vanwege groot risico op faillissement
- NDBL: Idem in gebieden met een laag verspreidingsrisico
- VAB: Eigenaren van voormalige agrarische bebouwing die nog wel een agrarische bestemming heeft maar waar geen agrische bedrijfsvoering meer is
- MV: Maatschappelijk vastgoed in gebruik voor recreatie, zorg, sociale functies; eigendom van gemeenten, (sport)verenigingen, e.d.
- VWI: Verwijderaars: asbestsaneringsbedrijven
- VWE: Verwerkers: bedrijven die asbest verwerken tot onschadelijke producten of storten

**Stand van zaken:

- U= Uitvoering
- V= Voorbereiding
- I= Idee